

Klassrivaler

– Kamraterna och Sleipner i Norrköping

Björn Horgby

Humanistiska institutionen, Örebro universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org 2003-12-09.

Copyright © Björn Horgby 2003. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet pågick klasskampslänkande gängstrider i de större städerna i Sverige. Snart skulle dessa strider föras över till fotbollsplanen och ligga till grund för fotbollsklubbarnas identitetsbildning. Fortfarande har klassmarkörer betydelse för vår syn på GAIS, IFK Göteborg och Örgryte från Göteborg, AIK, Djurgården och Hammarby från Stockholm, IFK Malmö och Malmö FF i Malmö och IFK Norrköping och Sleipner i Norrköping. Här ska jag berätta om de båda norrköpingslagen.

Industristaden Norrköping är och har varit socialt delad. I slutet av 1800-talet slogs getterna, läroverkseleverna, med kalvarna, arbetarpojkar som gick i folkskolan. Författaren Albert Engström, som själv varit en ”get”, berättar i litterär form om 1880-talets slagsmål:

De varje termin återkommande sjukmönstringarna var gossen en källa till en blandning av glädje och fruktan. Ty på de dagarna slogs man med de s k kalvarna, stadens folkskolebarn, och spolpinnarna, arbetarna i bomullsspinnerierna, samt surbullarna, arbetets andra söner. Bakom skolhuset ligger exercisfältet, och där utkämpades vilda strider, medan en klass höll på med mönstringen och återstoden ägnade sig åt gruffet. Med daggar av kastanjer, vackert flätat läder eller i bästa fall säckstämplar av bly bearbetade vi och proletariatet varandras ryggar. Med gatsten, käppar och knytnävar i händerna kastade vi oss in i stridsvimlet och slogs på båda håll som lejonungar.

Under det tidiga 1900-talet flyttade ofta dessa strider till fotbollsplanerna. IFK Norrköping var först. Klubben bildades 1897, men verksamheten låg sedan nere till 1902. 1903 bildade

några springpojkar IK Sleipner. De tidigare idrottsföreningarna i Norrköping och på annat håll i Sverige hade bildats av över- och medelklassen. Sleipners stiftare tillhörde en generation unga arbetare som startade egna föreningar.

Sleipner fick snabbt ett framstående fotbollslag. 1908 tillhörde förstalaget Sverigeeliten. Bland annat besegrade man AIK i Svenska mästerskapet. Semifinalen förlorade man på bortaplan mot IFK Göteborg med 10-0. Våren 1909 var fotbollslaget lika framgångsrikt som året dessförinnan. Bland annat vann man överlägset över Hamburger Fussballklubb, men förlorade mot den främsta rivalen IFK Norrköping med 11-0 i Svenska mästerskapets första omgång.

Rivaliteten mellan lagen förstärktes sommaren och hösten 1909 av storstrejken, som delade Sverige mitt itu. Den borgerliga sidan vidtog omfattande skyddsåtgärder – det fanns ju risk för ett våldsamt uppror och revolution. Polisen tog kontroll över gatorna, medan militären förberedde sig inför ett hotande inbördeskrig. Företagen skyddades från inbrott och plundring av frivilliga skyddskårer, bestående av tjänstemän och borgerliga grupper. Bland annat deltog flera medlemmar i IFK Norrköping i en sådan skyddskår. Konflikten resulterade i ett förödande nederlag för arbetarrörelsen. Successivt maldes arbetarsidan ned och det lämnade djupa känslomässiga spår. I arbetarklubben Sleipner fick konflikten stora konsekvenser. Några medlemmar uppträdde som strejkbrytare och blev uteslutna, vilket resulterade i att ett femtontal medlemmar gick ur klubben.

Vid första världskrigets utbrott, 1914, tillhörde både IFK och Sleipner åter eliten. Men fortfarande var matcherna mellan de båda klubbarna viktigast och ofta mötte man varandra tidigt i svenska mästerskapen. När arvfienterna möttes gällde det att ställa upp med starkast möjliga lag. 1922 var en Sleipnerspelare inkallad till militärtjänst. Klubben lyckades utverka permission och betalade hans biltransport. Så gjorde man även senare just vid matcherna mot IFK. Under dessa år var Sleipner ofta lite mer framgångsrik än IFK. Spelarna verkar i stor utsträckning ha levt på sin talang. Konditionsträning var inte populärt. Sleipner ordnade vinterträning ett par kvällar i veckan från och med 1915. Det finns ingen uppgift om hur träningen sköttes i IFK, mer än att klubbstyrelsen 1920 var så missnöjd med A-lagets bristande träningsflit och bristande sammanhållning att man lät B-laget representera klubben.

Det verkar som om träningen blev mer effektiv i båda klubbarna i början av 1920-talet, även om det då och då förekom gnöl för att spelarna inte tränade tillräckligt. Formeln att träna två dagar i veckan bestod länge. IFK Norrköping övergick inte till tredagars träning förrän 1965. 1923 anställde IFK och Sleipner var sin ungersk professionell tränare – Imre Schlosser respektive Jozsef Nagy. Nagys kapacitet visades av att han lånades ut till Svenska Fotbollsforbundet under Olympiaden i Paris 1924. Av ekonomiska skäl hade IFK redan återgått till en egen amatörtränare. Nagy var kvar hösten 1924. Det medförde att Sleipner tvingades ta ett banklån för att klara ekonomin.

Förmodligen låg rivaliteten mellan klubbarna och satsningarna på den första allsvenskan bakom anställandet av professionella tränare. Rivaliteten förstärktes av att klubbarna månade om sin egen klubbidentitet. Man hade klubblokal och klubbflagga. 1913 beslutade Sleipner att klubbens medlemmar inte fick spela för IFK. Man ville inte ens låna ut spelare till den klubben. Detta var sannolikt en följd av att spelaren Birger Johansson tidigare värvats från Sleipner till IFK. Johansson var 1912 reserv i OS-truppen och var IFKs bästa anfallare under den första hälften av 1910-talet. 1922 hade Sleipner dock inget emot att några IFK-medlemmar gick över till Sleipner.

Sådana övergångar var inte vanliga. Från och med 1920-talet kunde man inte enbart förlita sig till egna talanger om man ville tillhöra den svenska eliten. De egna talangerna kompletterades med försiktiga värvningar av spelare från andra klubbar i regionen. Betalningen till moderklubben var oftast en fotbollsmatch.

Under 1920- och 1930-talen förekom även samarbete mellan Norrköpings båda ledande fotbollsklubbar. Bland annat spelade de återkommande välgörenhetsmatcher, vars behållning gick till De arbetslösas förening. Man ordnade även gemensamma idrottsmässor. 1926 gick klubbarna i allians, så att man tillsammans skulle kunna arrangera matcher mot internationella lag samt mot andra stadslag. Samarbetsklimatet medförde att motsättningen mellan klubbarna hädanefter var mest påtaglig mellan lagens supportrar. För dem var identifikationen betydelsefull.

Vägarna till SM-guld

Identifikationen var också betydelsefull för klubbarnas spelare, men på ett annat sätt än för publiken. Det fanns flera framgångsformler och jag har redan nämnt de viktigaste – att träna mer och bättre samt att rekrytera framgångsrika spelare till klubben. Ett led i rekryteringen och strävan att behålla spelarna var att värna om de egna spelarnas välfärd. Detta kolliderade med tidens amatörideal. Svenska Fotbollsförbundet hade rigida regler och bestraffade klubbar som gav sina spelare ersättning. I Sleipners klubbtidning raljerade man över reglerna. Amatöridealet var egentligen ett gentlemannaideal förankrat i den borgerliga kulturen. En elitsatsning medförde att amatörismen framstod som problematisk, eftersom man inte fick ge några större ersättningar. Spelarna fick ju offra arbetstid för att kunna träna, resa och spela. Därför blev lösningen i första hand att ordna lämpliga arbeten åt spelarna. Flera av IFK Norrköpings spelare blev brandmän.

1928 meddelade en spelare i Sleipner att han tvingades sluta, eftersom han skulle avskedas från sitt arbete om han blev sjuk eller skadad. Styrelsen beslutade då att ”meddela honom om att klubben tager risken vid ett dylikt tillfälle och söker bereda honom någon arbetsuppgift eller inkomster så att han ej bliver lidande därav.”

Landslagsspelaren Tore Keller fick mer eller mindre professionell betalning under 1929 med 30 kr/vecka, när han utbildade sig till elektriker. Och han fick senare ett arbete där han inte lär ha behövt förta sig. Under 30-talskrisen fick ett par spelare stöd av föreningen.

Sleipners goda ekonomi var en följd av att A-laget hade en stor och stabil publik och att klubben hade förhållandevis små omkostnader. 1929 kom i genomsnitt 8 000 åskådare på hemmamatcherna. Publikintresset grundlades av att klubben både var ett arbetarlag och tillhörde eliten. Det vid denna tid mindre framgångsrika läroverkslaget IFK Norrköping hade betydligt mindre publik.

Den goda ekonomin var en av orsakerna till Sleipners framgångar. En annan var att man kunde bygga laget kring några duktiga spelare. Vänsterinnern Tore Keller, ”mannen som dirigerar anfallsspelet”, var lagets stora stjärna från och med mitten av 1920-talet. Som 19-åring var han med i OS-bronslaget i Paris 1924. 1938 avslutade han sin landslagskarriär som kapten i det svenska VM-laget. Totalt spelade han 25 landskamper och betraktades av många – särskilt i Norrköping – som en av 1920- och 1930-talens främsta svenska spelare. Men han var omstridd. Landslagets uttagningskommitté ansåg honom vara för långsam. I slutet av sin karriär var han den stående fotbollens mästare. Enligt en tidning gick det ”tillräckligt långsamt för att publiken skulle hinna med att uppskatta finesserna och skratta då Keller fintade så att motståndarna sprang halvvägs upp på läktarna, medan han själv lugnt spelade bollen vidare.” Målskytten Rupert Andersson serverades många passningar av Keller.

1924-25 spelades Allsvenskan för första gången. Göteborgslagen dominerade och Sleipner kom 7:a, placeringen före IFK Norrköping. De följande säsongerna tillhörde man mittenlagen i Allsvenskan – för det mesta snäppet bättre än IFK Norrköping. I slutet av 20-talet nådde man som främst tredje plats. Efter ett par mellansäsonger 1930-31 och 1931-32 kom misslyckandet säsongen 1932-33. Det ledde raka vägen ned i division II. Styrelsen ansåg att den gjorde sitt till för att rekrytera juniorspelare från de egna leden och menade att höstsäsongens dåliga resultat berodde på ”en massa otaliga skador å våra spelare”. På grund av misslyckandet 1932-33 sökte styrelsen efter en kvalificerad utländsk tränare – helst brittisk. Våren 1933 anställdes ex-proffset från Everton Jack Peacock som tränare. Han var kvar i klubben till och med 1936, då han efterträddes av Evert Blomgren. Under en tid då lagledaren hade väl så mycket inflytande som tränaren hade Blomgren en mycket stark ställning – sannolikt betydligt starkare än sin företrädare. Under några år satt Blomgren i styrelsen och var även lagledare för bandylaget. Liksom Peacock deltog han även i laguttagningen – detta hade tidigare inte varit givet. Han tog 1938 initiativ till att utöka träningsdosen till tre kvällar/vecka och var klubbens tränare till och med 1940.

Även IFK hade det svårt i början av 30-talet. 1930 föll klubben ur Allsvenskan, efter att bland annat ha förlorat mot Sleipner med 7-0. Den stora stötstenen var värvningen av spelare sinsemellan. Serieklubbarna hade en gemensam överenskommelse om att inte värva spelare från varandra. Däremot kunde man inte hindra spelare från att byta klubb. Denna

gummiparagraf kunde användas av en värvande klubb genom att man på omvägar erbjöd spelaren ett bättre arbete om han bytte klubb. Det var så "Nalle" Halldén snart skulle göra.

Säsongen 1933-34 spelade klubbarna i samma serie – Division II Östra – och vann var sitt inbördes möte. I maj 1934 tvålade Sleipner till IFK med 7-4 och gick åter upp i Allsvenskan. Sleipner blev sedan ett mittenlag i Allsvenskan, fastän Harry Andersson vann skytteligan 1934-35 med 23 mål. IFK återkom säsongen 1935-36, för att åka ur igen 1938. Sleipner däremot kom 2:a säsongen 1936-37 och vann Allsvenskan 1937-38 med 4 poäng före Helsingborg. Seriesegern var klar när man utklassat AIK. Östergötlands Dagblad publicerade efter den matchen följande segerrusiga reportage:

Det var en verklig cupmatch från och hård till ytterlighet. Sleipner lämnade planen i god kondition, medan AIK-arna faktiskt vacklade till omklädningsrummet. 14 770 personer bevittnade matchen under förtätad stämning, och efteråt tog sig publikglädjen rent sydländska uttryck. Planen stormades av överlyckliga supporters, och 'Fiskarn' bars i triumf in i omklädningsrummet, medan hurraropen rullade som en lavin över Parken. ... tekniken, konditionen och det frigjorda, lekande spelhumöret ... firade triumferna och sörjde för spelglimtar av högsta klass.

IFK tar över

Efter framgångarna följde en tillbakagång och Sleipner var tillbaka som ett mittenlag i Allsvenskan. Säsongen 1940-41 åkte klubben ur serien. Därefter återkom man aldrig till den högsta serien, men var länge ett stabilt division II-lag.

En möjlig orsak till tillbakagången är att man inte längre lyckades i sin juniorsatsning. SM-guldet krönte inte bara Tore Kellers karriär utan många av hans lagkamrater. När de slutade hade klubben svårt att klara nyrekryteringen. Därför behövde även Sleipner se sig om i regionen efter spelare. Möjligheterna att gå upp i Allsvenskan var inte heller lika goda som tidigare. För det första hade klubbens ekonomi försämrats, vilket medförde att man inte hade lika stora möjligheter att satsa resurser på träning och tränare. För det andra höll IFK Norrköping på att gå om Sleipner som stadens publiklag. Detta försvagade i ännu högre grad Sleipners potential. För det tredje lyckades IFK värva Sleipnerspelare, som ville spela allsvenskt. Det bästa kapet måste Nils Liedholm ha varit. Denne sedermera världsberömde inner från Valdemarsvik flyttade från Sleipner till IFK hösten 1946.

Möjligen hade Sleipner lyckats bättre med att förnya spelarmaterialet om man hade kunnat behålla Carl-Elis Halldén som medlem. Han gick in i Sleipner 1932. "Nalle" Halldén skulle under 1940-talet och det tidiga 1950-talet bli Sveriges värvarkung och föra lokalkonkurrenten IFK Norrköping till upprepade seriesegrar med hjälp av spelare som bröderna Holmqvist och bröderna Nordahl.

Samtidigt som Sleipner sackade efter blev IFK Norrköping Guldköping. Det första guldet tog man 1942-43. Därefter har IFK varit det ledande norrköpingslaget. Från och med det tidiga 1940-talet övertog IFK både masspubliken och en del av den folkliga förankringen i kraft av sina stora framgångar. Den långvariga framgångsvågen medförde att IFK kom att bli lika folkkärt som tidigare Sleipner. Det var lätt att skapa en klubbidentitet kring Guldköping. Med IFK vid rodret slutade fotbollen i Norrköping att präglas av en arbetaridentitet. I stället blev det en underhållning, vars lyskraft minskade när TV började att konkurrera med publiken under det tidiga 1960-talet. Det är slående att IFKs framgångsvåg tog slut vid samma tid som TV blev ett massmedium.